

משה חיים פלח

בענין חנ"נ א.....
 בדברי הר"י מיגש בדין תרי ותרי ובדין ספיקא דאורייתא לחומרא..... ד.....

בענין חנ"נ

דמיעוטא, אצל הכא שאין באיסור היוצא כח להטעים כלל אפילו מיעוטא דמיעוטא, ופסק ממנו כח המטעים לגמרי, אינו מסייע לאסור, מה שאין כן באיסור משהו (דחמץ) אסור אפילו במשהו שאין בו כח להטעים שום דבר, דהא אפילו טעם לפגם אסור זה עכ"ל, ולר"ך ביאור גדר הדברים.

ונראה צביאור הדברים, דהנה צחידושי רבינו חיים הלוי (פי"ג מתרומות) חקר וז"ל באמת אף צתערובת של מין צשאינו מינו ויש צתערובת ס' נגד האיסור דליכא הרגשת טעם כלל, מ"מ מכדי טעם מעורב עם טעם היתר ציחד לא נפיק, ולא צטל טעמו לגמרי, רק שהוא מעורב עם טעם היתר ציחד, והגע עזמך הרי שערב ס"א מינים מטעמים נפרדים מכל מין צסוה הרי יהא צתערובת טעם מעורב מכולן, א"כ גם צשכל הס' הוא ממין אחד וטעם אחד מ"מ יש צו טעם מעורב צמקתא ולא צטל טעמו לגמרי (נ"צ וישוין צרש"י נח צ ובסוס' ובכל' שס) וא"כ הרי י"ל דזה שלא חל על הטעם המעורב דין טעם כעיקר הוא מתורת ציטול, ומשום דכך הוא דינו דריצוי הטעמים המועילים שלא יורגש טעם האיסור צמסויים מצטלין שלא יחול ציה דין טעם כעיקר ולא נחוש לטעם המעורב צצו, או **דינמא** דצאמת כל טעם מעורב לא חציב טעמא כלל ופקע מיניה הך דינא דטעם כעיקר גם צלא דין ציטול כו' עכ"ל.

שיטת התוס' (י"ב ד"ה אפילו) דליכא דין חנ"נ אלא היכא דהאיסור עזמו מתפשט ורק דאין צו כדי לאסור, אך היכא דהאיסור עזמו אינו מתפשט כלל ליכא דין חנ"נ, ויעוין צרמצ"ן וצר"ן (קס א) וצצדק הצית (צ"ד ש"א ד"י ע"ב).

והנה צאורת חיים (סי' תסו סט"ו) איתא תרנגולת צלויה שנמצאת צה חטה מצוקעת צתוך הפסה, חותך מקום פיעפועו לפי אומד הדעת, ויש אוקרים את כולה, לפי צכשמהפכים השפוד מתפשט הטעם צכל התרנגולת וכן יש מי שאוסר כל התרנגולות הצלויות עמה צאותה שפוד הנוגעות זו צזו, כי ע"י היפוך השפוד מתפשט מזו לצו, ויעוין שס צבמג"א (ס"ק לה) דתמה וז"ל צ"ע דלא כתב כן ציורה דעה צשאר איסורים (והיינו דאיסור כחוש אינו מפפע) וי"ל דאע"ג דאין מתפשט הרצה מתפשט מעט וצשאר איסורים צטל צס' (כלומר ומשא"כ צבמך דאוסר צמשהו) עכ"ל.

ויעוין צחוות דעת (סי' קה סק"י) דתמה צדצרי המגן אצרהס, דהא צדצרי תוס' מצוחר דטעמא דאין הכדי קליפה חוזר ואוסר מדין חנ"נ היינו משום דאין האיסור מתפשט כלל, ולדצרי המג"א הא משהו מיהא מתפשט וא"כ אמאי אינו אוסר.

ותירץ החוות דעת וז"ל ונראה דאין הנאסר אוסר רק צמקום שהולך עמו איסור שיכול להטעים על כל פנים שום דבר, אפילו אם היה מיעוטא

הרי לדיד הגר"ח דאף היכא דאיכא ששים וליכא טעם מ"מ צעינן לדין ביטול ברוב^א [ועיוין עוד בחידושי רבינו חיים הלוי (פי"ד ממאכלות אסורות) וז"ל שני מינים חלוקין בטעמן שנפלו לתוך הקדרה ויש בה כדי לבטל כל אחד בפני עצמו, נהי דטעם של כל אחד בפני עצמו ליכא בקדרה, אבל טעם מעורב משניהם יחד פשיטא דאיכא בהקדרה, אלא דבעלמא לא ידעינן אס טעם מעורב משניהם יכול לאסור, דילמא צעינן שיהא טעם של כל אחד בפני עצמו ניכר כו' עכ"ל].

ומעתה נראה לזאר היטב דברי החוות דעת, דהנה בעיקר חידוש התוספות דלא אמרינן חנ"ג אלא היכא דהאיסור עצמו מתפשט, יעוין בלשון הרא"ש (פי"ג דה) דהוסיף וז"ל ומיהו בלאו הכי ניחא הכא דלא אמר חתיכה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות אלא כשהאיסור יכול להתפשט עם הנאסר וליתן טעם בשאר חתיכות כו' ונהי דאין לטיפה כח לאסור שאר החתיכות אותה חתיכה שנאסרה מסייעה לטיפה לאוסרה כו' עכ"ל, ומבארים

זוה דעגס האוסר אינו אלא הך משהו איסור, אלא דדין חנ"ג מסייע דלא יחול דין ביטול אהך משהו.

וברמ"א (יו"ד סי' פו ס"ו) וז"ל עוד כתבו דהכלי שעושין זו מים לחפירת הראש, אין לשמש בו, דעושין אותה מאפר שעל הכירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב עכ"ל, ועמדו האחרו' שם דהא בשר בחלב אסור בהנאה וא"כ יאסר אף לחפירת הראש מדין חנ"ג, ועו"ש בש"ך (סק"ג) ועוד.

ובעבודה זרה (פה ז) ההוא כרי דחיטי דנפל עליה חתיכת דיין נכך שרייה רבא לזבוגיה לעובדי כוכבים ותמה הגרע"א (בדרוש וחי' דש"ס מכתב יד ס"ט) דכיון דיי"ג אסור בהנאה אמאי לא ייאסר למכור הכל מדין חנ"ג, וכן זהא דיין נכך שנפל לצור דימכר חוץ מדמי יי"ג שבו (ס"ט ע"ד א), ותי' הגרע"א דלריך לומר דלענין הנאה לא אמרינן חנ"ג.

ויש שציארו עפ"ד הגרע"א (זו בחד"ה א"ס י"ט כ"ה) דחנ"ג חשיב שם איסור חדש ול"ל שם איסור קמא, ועיוין עוד בחי' הגרע"א (ז"ק ג) דלידד דמכח דין חנ"ג

^א **ומדברי** הגר"ח מבואר דאי לאו דטעם מעורב מיהא איכא ודאי דלא צעינן לדין ביטול ברוב כלל, והנה דנו האחרו' למ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא האם צעינן עכ"פ לדין ביטול ברוב, או דילמא לא צעינן אף לדין ביטול ברוב אלא טעם אינו אסור כלל, ועיוין ברש"י (ז"ט) ובתוס' וברשב"א (ס"ט) ובחי' הגרע"א (ז"ט) וחי' א"ב (ז"ט) ובתשו' (מהדו"ק סי' ק"ק) ואכמ"ל. ולכאורה אי נימא דאף למ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא מ"מ אינו אלא מכח דין ביטול ברוב, מתבאר דאף היכא דאיכא ששים צעינן לדין ביטול ברוב ואף אי אין הטעם ניכר כלל, אף אי נימא דלמ"ד טעם כעיקר לאו דאורייתא לא צעינן כלל לדין ביטול ברוב, אלא טעם לא הוי חפצא דאיסורא כלל, שפיר יל"ד דאף למ"ד טעם כעיקר דאורייתא, כל היכא דאין ניכר הטעם ליכא דין טעם כעיקר כלל ולא צעינן כלל לדין ביטול ברוב, ועיוין בחידושי רבינו חיים הלוי בכמה דוכתי (פ"ו מתמך ומנה, פקד ט' ופקד ט"ו ממאכלות אסורות ופ"י ממעשה הקרבנות) דיסוד לדין טעם כעיקר אינו הפקעת דין ביטול ברוב [כעין דינא דמין צמינו לא בטיל] אלא הוי איסור מחודש דטעם כעיקר, והוסיף (בפ"ו ממאכל' ה) דיסוד הך דינא הוא אזהרת אכילה וממילא כל היכא דפקע מהחפצא איסור אכילה ליכא דין טעם כעיקר, וז"ל שם דהך דינא דטעם כעיקר נהי דנכלל בזה דלא בטל, מ"מ אין עיקר דינו בדין ביטול, דבאיכא טעמא פקע דין ביטול, כי אם שהוא זה דין מחודש מקרא דמשרת וחלות דין בפני עצמו דטעם כעיקר, ומכא זה החלות דין הוא דלא בטל ג"כ, וא"כ י"ל דהך דינא דטעם כעיקר יסוד דינו הוא דין אזהרת אכילה ולא נאמר רק בדין אכילה ולא זולת, ובמקום דפקע מהחפצא דין ואיסור אכילה ממילא לא שייך ביה שוב גס הך דינא דטעם כעיקר כו' ובהל' חמץ ומנה כתב משא"כ הך דינא דטעם כעיקר, עיקרו לא נאמר על הפקעת דין בטול מנגוף הדבר שנחערב, ואך דהוי זאת גזירת הכתוב בפני עצמו של חלות דין ואיסור דטעם כעיקר, והוא המחשע שעגס הדבר ג"כ אינו מתבטל ע"י חלות הדין של טעם כעיקר כו' עכ"ל, ולהכי בגוונא דליכא אפילו טעם מעורב הוי פשיטא ליה להגר"ח דלא צעינן לדין ביטול ברוב, אלא חסר עיקר דין טעם כעיקר, אלא דנתחפק היכא דאיכא טעם מעורב האם סגי בזה לדלי טעם כעיקר והיתרו מדין ביטול ברוב [דכלפי ריבוי הטעמים ל"מ דין טעם כעיקר להפקיע דין ביטול ברוב, כיון דאין הטעם ניכר במסוים] או דילמא אף בזה לא צעינן לדין ביטול ברוב, אלא חסר עיקר דין טעם כעיקר.

לדין ביטול, וממילא ל"ש דין חנ"ג דכל יסודו אינו אלא להפקיע דין ביטול מהך משהו והכא לא בעינן לדין ביטול כלל.

והנה יעוין ברשב"א (ס"ג) וז"ל הא דאמר רבי יהודה דמין במינו לא בטיל ע"כ לא תליא בטעמו ולא ממשו ולא שייכא ביה כלל דמין במינו גזירת הכתוב היא וכדגמרינן מדם הפך ומדם השעיר, ותדע דהא לאו משום טעמו הוא דהא צמשהו מיתסר ואף על גב דלית ביה כדי נתינת טעם כלל ובכי הא ליכא מאן דאסר בעלמא עכ"ל, ועמדו דלכאוף מצואר בדבריו דהיכא דליכא נתינת טעם לא בעינן כלל לדין ביטול ברוב, אך למשנ"ת נראה דליכא ראייה, דהרי לשון הרשב"א "לית ביה כדי נתינת טעם כלל" ויתכן דכוונת הרשב"א דוקא בגוונא דליכא טעם כלל ואפילו טעם מעורב, אך בששים דאכתי איכא טעם כל דהו יתכן דשפיר בעינן לדין ביטול ברוב וכדנקטפק הגר"ח.

לא חייל שם יין נסך ואינו אלא איסורא בעלמא וממילא בטל בששים כדין שאר איסורין ואינו אוסר צמשהו כיון נסך, אך כבר הוכיחו מכמה דוכתי לא כן, אלא מכח דין חנ"ג חייל שם איסורא קמא (וישוין עוד בסו"ד ס"ס ס"ח).

ומבארים בזה עפ"ד התוס' דאין חנ"ג אוסר אלא היכא דהאיסור מתפשט, ועפ"ד הרא"ש דלעולם האוסר אינו אלא הך משהו שנתערב, אלא דדין חנ"ג מסייע ללא יתבטל, ומש"ה צמוכר חוץ מדמי האיסור, דאינו נהנה כלל מן האיסור לא שייך כלל דין חנ"ג, וכן בחפיפת הראש כיון דאינו נהנה כלל מהאיסור.

ומעתה אחר דנתבאר דלעולם יסוד האוסר בחנ"ג הוי עגם המשהו האסור, וכל דין חנ"ג אינו אלא להפקיע דין ביטול, מצוארים היטב דברי החו"ד, דהרי נתבאר מדברי הגר"ח דהא דאף במקום דאיכא ששים בעינן לדין ביטול היינו משום דטעם מעורב מיהא איכא, וא"כ היכא דהוי כל שהו ממש דאין בכחו להטעים כלל, וליכא אפילו טעם מעורב, לא בעינן כלל

בדברי הר"י מיגש בדין תרי ותרי ובדין ספיקא דאורייתא לחומרא

בפרק האשה רבה (פ"ה) האשה שהלך בעלה למדינת הים וצאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח"כ בא בעלה תנא מזה ומזה וכו' אמר רב לא שנו אלא שניסת בעד אחד אבל ניסת על פי שני עדים לא תנא מחכו עליה במערבא אתא גברא וקאי ואת אמרת לא תנא לא זריכא דלא ידעינן ליה אי דלא ידעינן ליה בעד אחד אמאי תנא לא זריכא דאתו בי תרי ואמרי אנן הוינן בהדיה מכי נפק ועד השתא ואסתון הוא דלא ידעינן ליה כו' סוף סוף תרי ותרי נינהו והבא עליה באשם תלוי קאי אמר רב ששת כגון שניסת לאחד מעדיה היא גופה באשם תלוי קיימא באומרת ברי לי.

ומבואר להדיא דבספיקא דתרי ותרי אפילו אם נשאת תנא מלבד באומרת ברי לי ונשאת לאחד מעדיה, אולם יעוין בר"י מיגש בפרק חזקת הבתים (ג' א) אהא דתניא שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת כו' אם נשאת לא תנא וכתב הר"י מיגש וז"ל אלמא אף על גב דאתו סהדי השתא דאשת איש היא ואלו אתו מעיקרא מקמי דתנסיב לא הוה שבקינן לה לנסובי כיון דלצתר דאינסיב הוא דאתו ליה הני סהדי ואכתי ספק אשת איש היא מספק לא מפקינן לה מתותי גברא דהא איכא סהדי דנשאת על פיהם דקא

מסהדי דלאו אשת איש היא ולא מפקינן לה מתותיה האי בעל שני אלא בראיה ברורה דהך בעל ראשון לא מת אי נמי לא גרשה הכא נמי אף על גב דאתו סהדי השתא דאבהתיה היא ואלו אתו מעיקרא לא הוה נחתינן ליה להאיך כיון דלצתר דאכתי ליה להאיך הוא דאתו להו הני סהדי ואכתי ספיקא היא דהא איכא סהדי אחריני דקא מסהדי דאבהתיה דהאיך הוא אמאי מסלקינן ליה מספיקא נוקמא בידיה כדאיתא עד דמייתי ראיה ברורה דאבהתיה היא ולא דאבהתיה דהך והוה עליה אידך המוציא מחזרו עליו הראיה עכ"ל, ומשמע מדבריו דבכל גווני לא מפקינן לה, ואף בלא נשאת לאחד מעדיה ואומרת ברי לי "דלא מפקינן איתתא מתותי בעלה מספיקא אלא בראיה ברורה", אף הדברים זריכים ביאור טובא מגמרא ומצברא, דהא בגמ' מבואר להדיא דכיון דתרי ותרי נינהו תנא מלבד היכא דתרוויהו אומרים ברי לי, ועוד אמאי באמת ליכא בזה משום ספיקא דאורייתא לחומרא?²

ויעוין עוד בליקוטי הר"י מיגש בגיטין (ט' א) אהא דתנן התם אם יש עליו עוררין יתקיים בחותמו ופרכי' אילימא ערער תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני? וז"ל לא מתוקמא

² **ויעוין** עוד בר"י מיגש ספ"ק דכתובות (ט"ו א) שכתב וז"ל ולענין לאוסרה על בעלה למדנו כו' והיכא דאינו קאמר שמא ואיהי קאמרה ברי איכא לפלוגי בה דאי האי שמא דקאמר בעל לא שייך ביה שום מעשה ודאי כלל אלא ספק הוא הדבר מעיקרו אם זינתה כלל אם לא זינתה לא מתסרא עליה מספיקא דהיינו דאמרין בכל דוכא מספיקא לא מפקינן ממונא ואיתתא מתותי בעלה, ואם יש שם מעשה ודאי נעשה בה מעשה מיהו איכא למימר באונס זינתה והיא מותרת או ברצון זינתה והיא אסורה כו' ואי איהי לא מודית אלא קאמרה שלימה הייתי הוה ליה כברי וברי הלכך חזינן אי חד ספיקא הוא מתסרא עליה דכיון דאיכא מעשה ודאי הוה ליה ספיקא דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא כו' עכ"ל, ומבואר דבגוונא דנהיג דינא דספיקא דאורייתא לחומרא אכן ליתא להאי דינא דלא מפקינן איתתא מתותי בעלה מספיקא, אלא דחדתי הר"י מיגש דכל היכא דאיכא ספק בעיקר מעשה הזנות ליכא בזה דינא דספיקא דאורייתא לחומרא, ובזה הוא דכתב הר"י מיגש דלכתחילה לא שבקינן לה להנשא, אף אם נשאת מספיקא לא מפקינן לה מתותי בעלה, ודיימה הר"י מיגש האי דינא להא דלא מפקינן ממונא מספיקא, אף ז"ב אמאי לא אמרינן בזה ספיקא דאורייתא לחומרא, ועוד תמוה מסוגין וכנ"ל.

ונראה שהנה צעיקר דברי הגמ' דפרכי' דצאשם תלוי קיימא, תמה הגרי"ז דאמאי לא פריך אלא משום דאיכא אשם תלוי, הו"ל למיפריך דהוי ספיקא דאורייתא ולחומרא, עוד עמד בדברי רש"י (כתובות 33 ב) דפירש צאומרת צרי לי דאומרת אין לצי נוקפי דברי לי אילו היה קיים היה צא, ויעוין צראשונים (סג) שתמהו על רש"י דנהי דצכה"ג ליכא אשם תלוי ומשום דאין אשם תלוי צא אלא צמי שלבו נוקפו, אך אכתי ספיקא דאורייתא איכא, והיאך מהניא הך אומדנא דידיה בצמקוס ספיקא דתרי ותרי, אך מרש"י נראה לכאורה דכל דליכא אשם תלוי ליכא הכא דין ספיקא לחומרא, וכמשמעות הגמ' דלא פרכי' אלא משום דאיכא אשם תלוי.

וביאר הגרי"ז [ונדפסו הדברים בחידושי הגרי"ז כנזיר (ג) ע"פ שיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא מדאורייתא, ותמהו הראשונים דא"כ היאך איכא אשם תלוי, אולם בדברי הרמב"ם לפנינו (פ"ט מעומתת מת ה"ג) מצואר להדיא דמודה הרמב"ם בספיקא דאיכא אשם תלוי דאולינן לחומרא מדאורייתא יעו"ש, וע"פ ביאר הגרי"ז דלהכי לא פרכי' אלא מהא דצאשם תלוי קיימי, דאי לאו הכי ספיקא דאורייתא לקולא מדאורייתא.

והנה עיקר דברי הגמ' אכתי צריכים ביאור, והתינה לשיטת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא מדאורייתא אך לשיטת הרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא אכתי תיקשי, ואף להרמב"ם צריך ביאור דהא מ"מ מדרבנן איכא דינא דספיקא דאורייתא לחומרא, ויתבאר להלן.

אולם עכ"פ לפי המדוקדק מדברי הגמ' דלא פרכי' אלא משום ספיקא דאשם תלוי, יש ליישב סתירת הסוגיות, שהנה הסוס' בסוגין תמהו אהא דפרכי' דצאשם תלוי קיימי והא קי"ל צכריתות (טו) דליכא אשם תלוי אלא כגון חתיכה אחת משתי חתיכות אחת חלב ואחת שומן ואין ידוע איזו אכל, אך בחתיכה אחת דספק חלב ספק שומן ליכא אשם תלוי, והכא הוי

אלא קודם שתנשא, אבל לאחר שנישאת כיון דאיכא תרי דמקיימי ליה לגיטא וע"ג דאיכא תרי דפסלי ליה לא מפקינן לה מתותי גברא מספיקא, אלא סמכי אהנך תרי דמקיימי ליה לגיטא ושצקינן לה תותי גברא עכ"ל, ומשמע נמי דאף צלא צרי לי ונשאת לאחד מעדיה, כל דאיכא תרי ותרי וכבר נשאת, סמכינן אהנך עדים ושצקינן לה תותי גברא, וודאי לא מיירי דוקא בנשאת לאחד מעדיה ואומרת צרי לי דהא כתב דלא מתוקמא כלל אלא קודם שתנשא [ומשמע עוד מדבריו דהוי היתר אף לכתחילה, ולא רק דצית דין לא מפקי מיניה, דא"כ אמאי הוכרח למימר דלא מתוקמא אלא בשלא נשאת, ודילמא קושיית הגמ' משום דיתקיים בחותמיו משמע דשרינן לה לכתחילה].

ונראה שהנה לקמן בפירקין (35 ב) תנן אמרו לה מת צנך ונתייצמה ואח"כ אמרו לה חילוף היו הדברים תלא והולד ראשון ואחרון ממזר, ובגמ' (35 ב) פרכי' היכי דמי אילימא תרי ותרי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ועוד ממזר ספק ממזר הוא, ודברי הגמ' תמהים טובא לכאורה דמאי פרכי' מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני ואמאי תלא, הא אדרבה מספק תלא, אך עכ"פ בדברי הגמ' אלו מצואר לכאורה כדברי הר"י מיגש, דצפיקא דתרי ותרי כל היכא דנשאת לא תלא.

ויעוין בתוס' שם דבאמת תמהו בדברי הגמ' דמאי פרכי' מאי חזית והא אית לן לאוקמה בחזקת אשת איש [ולכאורה לאלומי קושיא נקטו דאיכא חזקת אשת איש, דבלא חזקה נמי תלא מספק] ותי' דקושיית הגמ' דבגוונא דשניהם אומרים צרי לי לא תלא, אולם הוא דחוק בדברי הגמ', דהא אדרבה צסתמא הדין דתלא, ועוד דלישנא דמתני' אמרו לה מת צנך ומשמע דמיירי בגוונא דאיהי לא ידעה, ונראה דנקט הר"י מיגש דהך סוגיא פליגא אסוגיא דריש פירקין דצברה דצסתמא תלא, ולסוגיא דהתם הדין בספיקא דתרי ותרי דאש נשאת לא תלא, והכי פסק הר"י מיגש לדינא, אלא דצ"ב צמאי פליגי הך סוגיות.

חתיכה אחת, ומירצו ככיון דקיימא בחזקת איסור חשיב איקבע איסורא וכן אפשר לזרר ע"י הזמה יעו"ש וכתום' בכתובות (גכג).

אך כתום' ישנים בסוגין תירץ עוד דאה"נ הך סוגיא אזלא כמ"ד דליכא אשם תלוי אף בחתיכה אחת, אף למאי דקי"ל דבעינן חתיכה אחת משתי חתיכות באמת ליכא אשם תלוי בכהאי גוונא.

ומעתה מיושבת היטב סתירת הסוגיות, דיש לומר דסוגיא דלקמן (גכג) דפרכי' מאי חזית דמכת אהני סמוך אהני ואמאי תנא זולא כמאי דקי"ל דליכא אשם תלוי אלא בחתיכה אחת משתי חתיכות, וא"כ הכא ליכא אשם תלוי, וכבר נתבאר מדברי הגרי"ו דכל דליכא אשם תלוי ליכא הכא דין ספיקא לחומרא.

וכן מיושבים היטב דברי הר"י מיגש דהכריע כהך סוגיא, ככיון דאין קי"ל דבעינן חתיכה אחת משתי חתיכות, נמנא דבכה"ג ליכא אשם תלוי וממילא ליכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא.

אולם עיקר הדבר נריך זיאור מסברא, אמאי בגוונא דליכא אשם תלוי ליכא הכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא, ולא מיבעיא להרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא, אלא אף להרמב"ם הא עכ"פ מדרבנן הו"ל למיזל לחומרא.

ונראה דהנה הראשונים בכ"ד הביאו שיטת הר"י דליכא דין ספק ספיקא דאורייתא לקולא אלא בספק הבא מכה שתי תערובות, וכגון דנתערב איסור בהיתר וחזר ונפל אחד מן התערובות לתערובת אחרת, ותמהו הראשונים מסוגיא דכתובות (טו ב) דשרינן בספק ספיקא מכה ספק אונס וספק לאו תחתיו, ויעוין ברשב"א (תורת הבית ב"ד ש"ב וכת' ביצה ג ב)

דתיירץ דכל דברי הר"י דלא שרינן בספק ספיקא אלא בז' תערובות, לא אחי אלא לאפוקי ספק איסור דנתערב באחרים, וכגון ביצת ספק טריפה שנתערבה באחרות, דאע"ג דליכא ספק ספיקא דשמא לאו טריפה היא ואח"ל טריפה שמא לא זוהי שנפלה, לא שרינן בכה"ג, ומשום דהתם כבר נאסרה הביצה קודם שנתערבה, ולהכי אף אחר שנתערבה דליכא ספק נוסף לא שרינן לה, משא"כ בספק אונס וספק לאו תחתיו דנולדו ז' הספיקות כאחד יעו"ש.

ומבואר בדברי הרשב"א דיסוד דברי הר"י משום דכבר נאסר הספק הראשון בתורת ודאי ולהכי לא מנינן לזרפו לספק ספיקא, וגדר הדברים נריך זיאור, ועוד דאם איתא דאמרינן דכל דכבר נאסרה החתיכה מכה ספיקא דאורייתא לחומרא שוב לא שרינן לה אף בהצטרף ספק נוסף, א"כ בספק הבא מכה ז' תערובות נמי נימא הכי, דהרי כשנפל האיסור לתערובת הראשונה נאסר כל אחד ואחד מן התערובות מכה ספיקא דאורייתא, ואמאי שרינן ליה כשחזר ונתערב?

והנה יעוין ברמב"ן וברשב"א (חולין מג ב) דהוכיחו דאף דאיתא בעבודה זרה (ו ב) היו שנים אחד מטמא ואחד מטמא אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו הלך אחר המחמיר ר' יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל מ"מ במקום דהוי תרתי דסתרי, דמאי דהוי חומרא זבה הוי קולא זבה, לא אזלינן לחומרא בתרווייהו אלא כמי שירצה יעשה, וגדר הדברים ז"ב דדין ספיקא דאורייתא לחומרא להיכא אזל, ואמאי לא נימא דניזיל הכא לחומרא והכא לחומרא, ובפרט

^א **ובאמת** יעוין בהמשך דברי הרשב"א בתורת הבית שם, דהקשה בהא דמשמע בסוגיא דובחים (עד ב) דדוקא באיכא רובא שאינן בז' תערובות, ונידד הרשב"א דכלא רובא אמרינן אף בז' תערובות הך סברא, דמיד שנתערב האיסור בתערובת הראשונה נאסר כל אחד ואחד מן התערובות ונעש כגופו של איסור, ושוב לא שרינן ליה אף כשחזר ונתערב, אך ז"ב מאי דנקט הרשב"א מעיקרא דבכה"ג לא אמרינן הכי.

יעו"ש, וביארו האחרו' דס"ל לתוס' דגדר דינא דספק טומאה ברשות היחיד טמא היינו דאיכא דין הכרעה למינקט לחומרא [ויעוין בקובץ הערות בקוויא דלרת סוטה (סי' טו סק"י - יב) דנקט דפליגי בזה ב' התירושים בתוס' במכילתין (יא"א ד"ה לרת סוטה) ויעוין באחרו'] ולהכי בגוונא דאי אפשר להיות ל"ש דיחול דין הכרעה.

ומעתה יש לבאר כן אף לענין ספיקא דאורייתא לחומרא, דכיון דיסוד הדין הוא הכרעה למינקט לחומרא, היכא דהוי תרתי דסתרי דאיכא נפק"מ אף לקולא דהאי ספק, ל"ש דיחול דין ספק כודאי, וממילא הדר דינא דכמי שירצה יעשה.

ומעתה מבוארים דברי הרשב"א, דבספק איסור שנותר לא שרינן מכה ספק ספיקא כיון דכבר נאסר, דהרי מיד דנוול הספק הראשון חייל דין הכרעה למינקט לחומרא, וממילא הוי כודאי איסור, ולהכי אף כשחזר ונתערב לא שרינן ליה⁷.

ומעתה יש לבאר הא דמשמע מדברי הגמ' בסוגין דבתרי ותרי ליכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא אלא בגוונא דשייך אשם תלוי, דהא בפרק ארבעה אחין (ג) איכא פלוגתא אי תרי ותרי ספיקא דאורייתא או ספיקא דרבנן, ובפשוטו פליגי אי בספיקא דתרי ותרי מוקמינן אחזקה מדאורייתא, או דילמא ל"ש דין חזקה במקום תרי ותרי, וכבר ז"דדו האחרו' ללא פליגי אלא בדין חזקה דהוי הנהגה, אך דין צירור כגון רוב י"ל דמודו כו"ע דל"ש במקום תרי

לשיטת הרשב"א דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא.

ונראה לזכור, דהנה בעיקר דין ספיקא דאורייתא לחומרא כתב הרשב"א בתורת הבית (בית ד עבר 6) וז"ל ומסתברא לי דכשארמו ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תורה הוא דספיקא דאורייתא כודאי מן התורה כו' דוק מינה דבעלמא ספיקא דאורייתא כודאי כו' הא בעלמא ספיקו כודאי כו' עכ"ל, ומשמע לכאורה מדברי הרשב"א דגדר דינא דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא היינו משום דספק כודאי, והיינו דאיכא דין למינקט לחומרא, והוא כעין דמלינו בספק סוטה דעשה הכתוב ספק כודאי (סוטה כח 6) ויעוין בחולין (מג"ג) דס"ד לדמות ספיקא דאורייתא לחומרא לדין ספק טומאה ברשות היחיד דספיקו טמא [ויש לומר דזיסוד הדין מודה הרשב"א דהיה ראוי להיות דספיקא דאורייתא לקולא, ומנב הספק אינו אוסר, אלא דנתחדש דספק איסור כודאי ואיכא דין הכרעה לחומרא].

ומעתה יש לבאר הא דבתרי חומרי דסתרי אהדדי ליכא דינא דבשל תורה הלך אחר המחמיר אלא כמי שירצה יעשה, דהנה יעוין בתוס' (חולין ט"ז, נד"ב 6) דהא דספק טומאה ברשות היחיד טמא ודאי היינו דוקא בגוונא דאפשר להיות, אך באומר ראיתי טומאה שנזרקה ביניכם (נויר 10 א) אף ברשות היחיד ליכא דינא דטמא ודאי, כיון דאי אפשר דהיו שניהם טמאים

⁷ **וכן** מעתה יש לבאר הא דבספיקא דב' תערובות לא אמרינן כן, ולכאורה קשה דמיד שנותר האיסור בתערובת הראשונה נאסר כל אחד מן התערובות מדין ספיקא דאורייתא לחומרא, והיאך שרינן ליה כשחזר ונתערב, דהנה לכאורה י"ע למשנ"ת דל"ש דין ספיקא דאורייתא לחומרא אלא בגוונא דשייכא הכרעה דהוי ודאי איסור, דא"כ בחתיכה אחת מצ' חתיכות היאך איכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא, הא אי אפשר להיות דתרווייהו אסורין, ויש לומר דבספיקא דאיסורא דאיכא אשם תלוי, מודה הרשב"א דאיכא דין ספיקא לחומרא אף בגוונא דליכא דין ספק כודאי.

ומעתה מיושב היטב, דבספק דב' תערובות אף דמיד כשנפל האיסור לתערובת נאסר כל אחד מן התערובות, אך התם לא חייל דינא דספק כודאי, דהרי אי אפשר להיות דכולן אסורין, ובכה"ג אינו אלא איסור ספק משום דהוי ספק דאיסורא [ואף דהתם מייירי באיסור עבודה זרה דליכא אשם תלוי, אך יש לומר דלא בעינן דוקא איסור דאית ביה אשם תלוי, אלא מדין אשם תלוי שמעינן דבכל ספק דאיסורא אוליגין לחומרא, אלא דלאשם תלוי בעינן איסור כרת כשם דליכא חטאת אלא בשגגת כרת] ולהכי כל דחזר ונתערב שפיר שרינן ליה מדין ספק ספיקא.

אלא במקום דשייך דין ספק כודאי ושייכא הכרעה, אך כיון דבתרי ותרי לא שייכא הכרעה כנגד עדים, ל"ש זזה דינא דספיקא דאורייתא לחומרא מדאורייתא [וכן יש לצאר בדעת הרמב"ם, די ש לומר דאף להרמב"ם גדר דינא דספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן היינו מדרבנן איכא דין למינקט לחומרא, אך בגוונא דל"ש למינקט לחומרא, ליכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן].

ותרי [ואף לענין חזקה ולמ"ד דתרי ותרי ספיקא דרבנן אך מדאורייתא מוקמינן אחזקה, כתבו האחרו' דמ"מ ליכא זזה אלא דין הנהגה דחזקה ואכמ"ל].

ואחר דאחינן להכי יש לצאר היטב הא דבתרי ותרי לא שייך דין ספיקא דאורייתא לחומרא אלא בגוונא דאיכא אשם תלוי, דהא נתבאר דבכל ספיקא דליכא אשם תלוי ליכא דין ספיקא דאורייתא לחומרא